

Nr 4.

Ankom till Riksdagens kansli den 6 mars 1911 kl. 2 e. m.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning af dels hr Nilssons i Bonarp m. fl. motion om åvägbringande af utredning om åtgärder i syfte att befrämja den nuvarande bondeklassens kvarblifvande vid jordbruket dels ock herr Mallmins motion om utredning angående åtgärder till främjande af landsbygdens befolknings kvarblifvande å landet m. m.

Till förberedande behandling af Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott hafva hänvisats två inom kammaren väckta motioner rörande jordfrågan.

I motionen nr 32, har hr Nilsson i Bonarp m. fl. anført följande:

»Bland de genom Emigrationsutredningen utgifna arbeten är det särskildt två volymer, som enligt vårt förmenande äro förtjänta af den allra största uppmärksamhet, nämligen bilaga IX om »Torpare-, backstugu- och inhysesklasserna», samt bilaga X om »Bondeklassens undergräfvande». Vi förutsätta, att dessa utredningar såsom varande officiella äro för Riksdagens ledamöter bekanta och åtnöja oss därför i det följande med att hänvisa till dem, i stället för att belasta riksdagsprotokollet med citat. Den förstnämnda utredningen om torpare etc. har föranledt en Kungl. Maj:ts åtgärd, i det att en kommission nedsatts för att verkställa utredning om åtgärder, som kunna tjäna till att förbättra torparnes ställning. Ehuru vi anse denna fråga vara af allra yttersta vikt, skola vi därför icke här yttra oss där-

*Hr Nilssons
i Bonarp
motion.*

om, då det vore att föregripa en utredning och de förslag, som den sakkunniga kommissionen torde komma att framlägga angående torparne. Hvad backstugu- och inhysesklasserna beträffar, så torde hvarken kunna eller böra göras något för att bevara dessa klasser såsom sådana, utan åtgärder i stället böra vidtagas för att underlätta deras uppgående i andra samhällskategorier, och dithän syftar ju statens egnahemslånerörelse äfvensom de åtgärder, som vidtagits för upplåtelse af jord till småbruk och egna hem på statens domäner.

Man torde således kunna säga, att statsmakterna haft sin uppmärksamhet fäst på de utredningsresultat, som framlagts i Emigrationsutredningens bilaga IX, och att man torde ha rätt att hoppas, att i dessa afseenden kommer att göras hvad göras kan utöfver hvad som redan uträttats utan att något nytt initiativ af Riksdagen är behöfligt. Äfvenledes torde man kunna våga det påståendet, att statens egnahemslånerörelse och de åtgärder som vidtagits för att underlätta upplåtelse af jord på statens domäner — med de jämkningar och förbättringar, som äro påtänkta och under utredning — skola vara tillräckliga att bereda tillfälle åt dem af industriens arbetare, som önska återvända till jordbruket och äro därtill lämpliga. Att vi sålunda icke i nedanstående motivering och de förslag vi på grund af densamma komma att framlägga, beröra vare sig torparnes eller lönearbetarnes »jordfråga» beror icke på att vi underkänna betydelsen af att tillgång till jord beredes så många som möjligt, utan därpå, att vi anse nya initiativ i detta afseende obehöfliga, eftersom reformarbetet redan är i gång eller i alla händelser under utredning.

Däremot har Emigrationsutredningens ofvannämnda bilaga X om »Bondeklassens undergräfvande» ännu icke föranledt något som helst åtgörande, och det synes rent af som om den förtjänstfulla och från skilda håll med mycket bifall emottagna utredningen i detta afseende icke skulle komma att till någon som helst åtgärd föranleda. Afsikten med det förslag vi här komma att framställa är hufvudsakligen att fästa Riksdagens och regeringens uppmärksamhet just på denna sak, »bondeklassens undergräfvande», som tyvärr icke blott är en boktitel utan en verklighet. Därjämte skulle vi också vilja fästa uppmärksamheten på en annan företeelse, som i analogi med den förutnämnda skulle kunna kallas »arrendatorsklassens undergräfvande».

De jordpolitiska syftemålen skulle i hufvudsak kunna sammanfattas sålunda:

1:o) åstadkomma den i socialt och ekonomiskt hänseende lämpligaste jordfördelningen.

2:o) Skydda den nuvarande jordbrukarestammen från decimering genom emigration eller öfvergång till andra yrken.

3:o) Underlätta återgång till jordbruket för sådana arbetare som lämnat detsamma, men som äro villiga och lämpliga att åter ägna sig åt jordbruksnäringen.

Det lider intet tvifvel, att det förstnämnda målet är det viktigaste, ty ett lands välfärd i ekonomiskt och socialt afseende sammanhänger på det innerligaste med det sätt, hvarpå jorden är fördelad. Härvidlag måste man emellertid komma ihåg, att man icke kan eller får af teoretiska spekulationer låta locka sig att bortse från den historiskt kontinuerliga utvecklingen. Jordfördelningen låter icke våldsamt och godtyckligt ändra sig i ett slag utan ödesdigra ekonomiska rubbningar. I alla händelser måste man dock klargöra för sig den normerande storlek, man skulle önska för de särskilda jordlotterna och söka leda utvecklingen mot detta mål. Vi behöfva säkerligen allt framgent både stora och små jordbruk; nästan från alla håll framhålles numera småbrukets öfvervägande betydelse, och däremot är intet att invända. Dock torde det böra erinras, att landets jordbruksekonomi af många skäl icke kan eller bör grundas hufvudsakligen på allt för små brukningsdelar, utan torde det medelstora bondejordbruket hädanefter som hittills böra vara det normerande i afseende på jordens fördelning. Oförligt stora jordbruk böra i den utsträckning lämpligen ske kan styckas, men alltför små brukningsdelar, hvilkas ägare eller innehafvare icke skulle kunna däraf få sitt fullständiga uppehälle eller sysselsättning, böra icke blifva regel utan fastmera undantagsfall. Alltså: Ett så stort antal medelstora bondejordbruk som möjligt samt jordbrukslotter däröfver och därunder i den utsträckning som kan anses lämplig, detta bör, enligt vår mening, vara det mål, hvaråt statens jordpolitik bör inriktas.

I afseende på rangordningen för de två här ofvan nämnda jordpolitiska syftemålen 2:o) och 3:o) synas meningarne vara delade. Det synes oss vara ett faktum, att statsmakterna med de åtgärder som hittills vidtagits först och främst inriktat sin sträfvan på att befrämja återvändandet till jordbruket, och att, som ofvan framhållits, litet eller intet åtgjorts för att hindra den nuvarande bondeklassens undergräfvande. Huru viktigt det förra önskemålet än är, så är det, enligt vår mening, ännu viktigare att skapa sådana förhållanden, att den jordbrukareklass, som för närvarande är sysselsatt vid jordbruket, stannar kvar vid denna näring. För det första

är det så, att den förnämsta förutsättningen för ett framgångsrikt bedrivande af jordbruket är kärlek till jorden, främst till den egna torfvan. Ett jordstycke är icke som en maskin, som den ena arbetaren lämnar och en annan arbetare öfvertager utan att maskinen behöfver lida däraf. Jorden kräfter ofantligt mycket mer af sin brukare, om den skall gifva hvad den kan gifva. Att jorden kan och får gå i arf från den ena generationen till den andra har därför en oerhörd betydelse — icke blott moraliskt utan rent ekonomiskt, både privatekonomiskt och nationalekonomiskt.

För det andra så fordrar jordbruket numera icke blott teoretiska kunskaper, som kunna inhämtas fort nog af enhvar normalt begåfvad, utan äfven praktiska och rent fysiska förutsättningar, som i de flesta fall endast finnas hos dem som äro uppfostrade vid jordbruket. Redan några års sysslande med annat arbete gör ofta en person oduglig till jordbrukare, och det är endast ganska sällsynta undantagsfall, att en person, som icke alls i sin barndom eller ungdom arbetat inom jordbruket, visar sig ha håg och kraft och framförallt uthållighet att blifva en praktisk och duglig jordbrukare. På dessa grunder är det vår orubbliga öfvertygelse, att jordpolitiken först och främst bör gå ut på att bevara vid jorden den nuvarande jordbrukarestammen, alltså först och främst den nuvarande bondeklassen och dess söner och döttrar i den största möjliga utsträckning samt torpare och andra jordbruksarbetare och deras afkomlingar. Då håg och anlag oafvisligen drifva dem öfver till ett annat yrke, må det ju så vara, men de böra icke af förhållandena tvingas att lämna jordbruket.

På ofvan anförda grunder komma vi här att fästa oss hufvudsakligen vid den egentliga bondeklassen, både den själfägande och arrendatorsklassen. I förbigående torde dock böra nämnas, att enligt vår mening de torpare som så önska böra erhålla stöd för att sättas i tillfälle att friköpa torpen, hvilket i mycket stor utsträckning torde kunna ske genom ömsesidig, frivillig öfverenskommelse mellan parterna, synnerligast om staten träder hjälpende och medlande emellan och det kommer att ingå i den allmänna uppfattningen, att en jordägare icke bör neka att på rimliga villkor öfverlåta torpen med äganderätt till innehafvarne; något expropriationsförfarande för ändamålet torde icke vara att tillråda, ty det kunde föranleda missbruk och skulle medföra betänkliga konsekvenser. Torparnes jordfråga är ju emellertid under utredning och lönearbetarnes torde bäst tillgodoses genom fortsatt utveckling af egnahemslänerörelsen. För att skydda den själfägande bondeklassen från decimering har däremot intet åtgjorts med undantag af Norrlandslagstiftningen om förbud för bolag att

inköpa bondehemman, ett förbud hvars värde i antydda hänseende vi på bland annat de grunder, som framhållas i Emigrationsutredningen, anse omvistligt. Till arrendatorernas fromma har genomförts en arrendelagstiftning, som visserligen medfört åtskilliga förbättringar, men som, åtminstone i ett viktigt afseende, är otillräcklig.

På grund af hvad ofvan anförts, framställa sig nu följande frågor:

1:o) Hotas den nuvarande bondeklassens bestånd?

2:o) Om så är, hvilka äro orsakerna därtill?

3:o) I hvad mån kan en utsträckning af Norrlandslagstiftningen till hela landet skydda bondeklassen?

Och slutligen:

4:o) Hvilka andra åtgärder kunna och böra vidtagas för att skydda bondeståndet?

I afseende på de tre första frågorna måste vi, för att undvika onödig vidlyftighet, nöja oss med en hänvisning till Emigrationsutredningens arbete, bil. X. Af detta arbete framgår otvetydigt, dels att emigrationen både till Amerika och till städerna och industrien till mycket stor del rekryteras af bondeklassens söner och döttrar och att ett »undergrävande» således faktiskt äger rum, äfvensom att böndernas släktjord allt mera »mobiliserar», blir en handelsvara och går ur de gamla bondesläkternas händer. Vidare framgår att orsakerna till detta förhållande icke i nämnvärd grad äro att söka i bolagens jordförvärf, och att en utsträckning af Norrlandslagen sålunda icke skulle träffa det ondas rot. Orsakerna till det anmärkta missförhållandet äro i stället att söka dels i själfva »tidsandan», som medför i mångt och mycket förändrade tänkesätt och mindre aktning för släkttraditionerna, dels i upphäfvande af den gamla lagstiftningen — börds- och arfvejordslagarne — som befrämjade släktjordens bevarande inom släkten, dels i den »penninghushållning», som efterträdt gamla tidens »naturhushållning», och slutligen i den lika arfsrätten, som jämte omvandlingen af tänkesätten förorsakat, att vid arfskiften öfvertagaren af fädernetorfvän genom utbetalandet af medarfvingarnes arfslotter blir alltför hårdt skuldbelastad, så att i många fall ingen af arfvingarne kunnat eller velat öfvertaga jorden, som sålunda gått ur släktens ägo, hvarvid flertalet af släktmedlemmarne emigrerat eller lämnat jordbruket för andra yrken.

Med den kännedom vi ha om förhållandena på landsbygden, måste vi till alla delar instämma i det resultat, hvartill Emigrationsutredningen kommit. Äro sålunda orsakerna till bondeklassens undergrävande fastslagna, så är det långt ifrån lika lätt att anvisa utvägar för att upphäfva

eller neutralisera dessa upplösande faktorer och sålunda utfinna vägar att råda bot mot det onda. »Tidsandan» låter sig ej med ett slag förändra, »penninghushållningen» är ett faktum, som man icke mer torde kunna komma ifrån, de gamla börds- och arfvejordslagarne kunna svårligen återupplifvas, och den lika arfsrätten vill man nog ännu mindre röra vid.

»Bondeklassens undergräfvande» är dock ett så allvarligt faktum, att det icke går an att utan vidare resignera inför detsamma. Alldeles hoppöst vore det nog ej heller att söka finna utvägar ur svårigheterna. Vi ha oss bekant att den utländska lagstiftningen flerstädes beaktat saken, och om det uppdroges åt en eller flera på området bevandrade fackmän att verkställa en utredning om hvad som i antydda afseende möjligen skulle kunna göras, torde en dylik utredning kunna leda till resultat, som åtminstone i någon mån vore ägnade att trygga bondeklassens bestånd. Först och främst borde då tagas i betraktande åtgärder, som kunde vara ägnade att underlätta släktjordens bibehållande inom bondesläkterna och därefter att stödja yngre bondesöners sträfvan att erhålla egen jord.

Det finnes i vårt land en ganska talrik bondeklass, som icke är själfägande utan innehar arrenderad jord. I vissa delar af landet förekomma stora gods med en massa underlydande arrendehemman och smärre gårdar. Emigrationsutredningen har icke särskildt sysselsatt sig med denna klass af jordbrukare, men det torde vara ett faktum, att undergräfvandet här vid lag fortgår i en större skala än i afseende på de själfägande. Arrendena byta ytterst ofta om innehafvare, den ene går och den andre kommer, och detta förhållande kan icke vara till fromma hvarken för arrendatorerna, för landet eller för jordägarne. Säkert är nog också, att många af dessa arrendatorers söner, uppledsna på de osäkra förhållandena, lämna jordbruket och emigrera eller öfvergå till andra yrken.

Vi anse visserligen, att det vore en fördel, att dessa oformligt stora gods styckades och arrendatorerna förvandlades till själfägande bönder; men utvecklingen går af sig själf därhän, och att förorda ett våldsamt påskyndande däraf medelst expropriationsåtgärder och dylikt vore ett ingripande i äganderätten, som vi, ej minst med hänsyn till konsekvenserna, icke vilja förorda. Däremot borde arrendatorerna beredas en så trygg ställning som kan tänkas utan ingripande i jordägarnes rätt. Den nuvarande arrendelagstiftningen är icke tillräcklig.

Då vår afsikt med denna motion är att få upp det jordbrukande folkets jordfråga i hela dess vidd till samtidig behandling och, om möjligt, lösning, vilja vi också framhålla, att om vårt förslag vinner beaktande

och den utredning vi komma att begära blir verkställd, vore det också skäl att till den eller de personer, åt hvilka arbetet kan komma att uppdragas, öfverlämna den utredning och de förslag, som den nu arbetande torpkommissionen torde komma att framlägga. Vidare torde böra anmärkas, att, då vi afse att få till stånd en så vidt möjlig *allsidig* utredning i dessa frågor, vi anse det själfklart, att utredningen också skulle verkställa en undersökning om bolagens jordförvärf i södra och mellersta delarne af landet, hvarigenom ett önskemål, som flera gånger framställts i Riksdagen, skulle blifva tillgodosedt. Slutligen anse vi oss, för att förekomma en eventuell förebräelse, att vi endast tänkt på den jordbrukande klassens jordfråga och icke behjärtat utanför jordbruket sysselsatte arbetares önskningsar att erhålla jord och att kunna återvända till jordbruket, till hvad vi förut påpekat angående denna sak böra lägga en erinran, att, om genom lämpliga åtgärder i den riktning vi antyd, tillströmningen af jordbruksarbetare och bondesöner till städerna och till industrien afsevärdt kunde minskas, redan det skulle utgöra en den kraftigaste hjälp för utom jordbruket sysselsatte arbetare, i det att tillgången på arbete skulle bli större och lönerna lättare kunna hållas uppe.

Vi hafva fullt klart för oss, att de spörsmål vi här vidrört äro af synnerligen svårlöst art; men de samhällsintressen, som här äro i fråga, äro så stora, att åtgärder snarast möjligt böra vidtagas. Tydligt bör vara, att hela frågan bör helst lösas på en gång, då bondeklassens, torparnes och jordbrukets lönearbetares jordfrågor på det intimaste sammanhänga med hvarandra.

På grund af hvad ofvan anförts och med ytterligare hänvisning till Emigrationsutredningens bilaga IX och framför allt bilagan X, tillåta vi oss föreslå, att kammaren för sin del måtte besluta, att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t på sätt som kan anses lämpligt måtte låta verkställa en utredning angående åtgärder som skulle kunna vidtagas i ändamål att befrämja den nuvarande bondeklassens kvarblifvande vid jordbruket och jordens bevarande i de gamla bondesläkternas ägo, äfvensom angående mera betryggande villkor för arrendatorer.

Vidare föreslå vi, för den händelse ofvanstående förslag vinner bifall, att kammaren i samma skrifvelse måtte hemställa, att till den eller de personer, som kunna få ofvannämnda utredning sig anförtrödd, måtte till vidare behandling öfverlämnas de utredningar och förslag som torpkommissionen kan komma att framlägga, äfvensom att jordbrukets löne-

arbetares möjligheter att öfvergå till själfständiga jordbrukare blir föremål för utredning och förslag.»

Herr Mall-
mins motion.

I motionen nr 280 anför herr Mallmin:

»I motionen nr 32 i Andra kammaren yttras å sid. 8:

»Då vår afsikt med denna motion är att få upp det jordbrukande folkets jordfråga i hela dess vidd till samtidig behandling och, om möjligt, lösning, vilja vi också framhålla, att om vårt förslag vinner beaktande och den utredning vi komma att begära blir verkställd, vore det också skäl att till den eller de personer, åt hvilka arbetet kan komma att uppdragas, öfverlämna den utredning och de förslag, som den nu arbetande torpkommissionen torde komma att framlägga. Vidare torde böra anmärkas, att, då vi afse att få till stånd en såvidt möjlig *allsidig* utredning i dessa frågor, vi anse det själfklart, att utredningen också skulle verkställa en undersökning om bolagens jordevärf i södra och mellersta delarna af landet, hvarigenom ett önskemål, som flera gånger framställts i Riksdagen, skulle blifva tillgodosedt. Slutligen anse vi oss, för att förekomma en eventuell förebräelse, att vi endast tänkt på den jordbrukande klassens jordfråga och icke behjärtat utanför jordbruket sysselsatta arbetares önskingar att erhålla jord och att kunna återvända till jordbruket, till hvad vi förut påpekat angående denna sak böra lägga en erinran, att, om genom lämpliga åtgärder i den riktning vi antydt, tillströmningen af jordbruksarbetare och bondesöner till städerna och till industrien afsevärdt kunde minskas, redan det skulle utgöra en den kraftigaste hjälp för utom jordbruket sysselsatte arbetare, i det att tillgången på arbete skulle bli större och lönerna lättare kunna hållas uppe.»

Då syftet med den motionen påtagligen måste föranleda en utredning, som måhända redan torde vara igångsatt, så synes man samtidigt böra beakta en annan viktig fråga om lägenheter på ofri grund och där tillse, hvad som kan göras för att tillförsäkra innehafvarne tryggare villkor, så att ej dessa lägenheters öde blir detsamma som nu inträffat med många soldattorp, att husen säljas och torpet upphör att vara själfständig jordbrukslägenhet.

De upplåtelser af mark till bebyggande, som skett och fortfarande ske i form af arrende på längsta medgifna tid — 49 eller 50 år — äro uppenbarligen en nödfallsutväg där ej full äganderätt kan åstadkommas. Sådana upplåtelser torde emellertid ännu vara vanliga nog, beroende därpå, att jordägaren väl kan förmås att upplåta jorden, men i allmänhet har

afgjord motvilja från att *afhända* hemmanet någon del. Inteckningsförhållanden och dylikt göra det också ofta mindre lätt att frånstycka delar af ett hemman. Emellertid kunna dylika upplåtelser understundom vara behöfliga och blifva till gagn; spekulanten-köparen, som vill bygga på en särskild plats, har ofta nog intet annat val. Någon förtänksamhet om rätt till kontraktsförnyelse på förut bestämda villkor vid arrendeårens slut förekommer dock dess värre sällan, och detta gör, att det lätteligen blir till stor skada och förlust för innehafvaren, då jorden en gång i framtiden måste återfalla till hemmanet. Har denne nedlagt stort arbete och kostnad på markens uppodlande och bebyggande, så blir det ju hårdt att efter de 50 åren få gå ifrån alltsammans och kanske tvingas att till underpris sälja husen eller bortflytta desamma. Det ursprungliga värdet af marken kan efter 50 år måhända blott representera en bråkdel af lägenhetens värde i öfrigt.

Man kan ju lätt säga: han har sig själf att skylla, då han visat bristande förtänksamhet. Emellertid kan det väl sättas i fråga, om ej vår tid, som infört bestämmelsen om tomträtt å vissa områden, också skulle kunna tänkas lösa den andra frågan. Att införa något slags expropriationsrätt kan ju ej gärna vara tillrådligt. Men skulle det ej vara rimligt, att lagstiftningen stadgade sådana bestämmelser, att för härefter skeende upplåtelser af mark — där tomträtt ej kan ifrågakomma — på längsta i lag tillåtna tid, och där afsikten undantagslöst torde vara att spekulanten själf ämnar nedlägga ojämförligt största kostnaderna på uppodling, plantering eller bebyggande, också uttryckligt lagbestämmas rätt till fortsatt upplåtelse af marken, där ej jordägaren vill till skäligt pris efter skiljemannadom inlösa befintliga åbyggnader. Afgälden bör ju rimligen ställas något högre i fortsättningen. Någon bestämd norm för desamma synes nog så svår att utfinna, utan torde jämväl denna i de flesta fall böra bestämmas af skiljemän. Som en försöksnorm skulle jag emellertid vilja framkasta den bestämmelsen, att, där ej annorledes öfverenskommes eller särskilda förhållanden föranleda till ändring, lagen medgäfve en förhöjd afgäld, beräknad efter $\frac{1}{2}$ procents förhöjning pr år, sålunda efter 50 år 25 procents förhöjning af ursprungliga afgälden o. s. v.

Att låta en dylik bestämmelse få *retroaktiv* verkan, kan ju ej tillrådas; men blotta införandet i lag af sådan norm för framtiden torde i flertalet tvistiga fall, på grund af äldre upplåtelser, medföra, att parterna gärna gå hvarandra till mötes enligt den nystadgade principen, och denna

skulle alltså som vägledande kunna blifva till gagn äfven för äldre upplåtelse.

Att ej det upplåtna området finge framdeles användas till helt andra ändamål, än som i början afsetts, torde lagen och kontrakten samstämmande böra stadga. Härutinnan ligger just — synes det — den stora skillnaden i upplåtelseformen: äganderätt ger full frihet att använda marken, arrenderätt åter blott för vissa ändamål. Och fordran på innehafvarens goda frejd m. m. kunde väl ock uppställas, ungefärligen på samma sätt, som kronans arrendekontrakt föreskrifva fordringar härom för lägenhets upplåtelse för viss tid eller lifstid. Blotta upprättandet af normalkontrakter till ledning för parterna vid dylika uppgörelser kunde hafva sin nytta med sig.

Den förut omnämnda motionen må ytterligare åberopas för en samtidig behandling af frågan i hela dess vidd; där anföres: »tydligt bör vara, att hela frågan bör helst lösas på en gång, då bondeklassens, torparnes och jordbrukets lönearbetares jordfrågor på det intimaste sammanhånga med hvarandra».

Med stöd af det anförda tillåter jag mig hemställa, att kammaren för sin del måtte besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t, på sätt som kan anses lämpligt, måtte låta verkställa utredning om sådana åtgärder, som kunde befrämja landsbygdens befolknings kvarblifvande å landet och bevarandet af redan befintliga bebyggda lägenheter äfvensom angående mera betryggande villkor för arrendatorer.»

*Utskottets
yttrande.*

Hvad beträffar hr Nilssons motion vill utskottet till en början erinra, hvilket äfven omnämnes i motionen, att på grund af Kungl. Maj:ts bemyndigande sakkunniga personer af chefen för kungl. jordbruksdepartementet den 22 januari 1909 erhållit i uppdrag att verkställa utredning angående orsakerna till den tillbakagång af torparklassen, som under senare tider ägt rum i vårt land, samt om och i hvad mån berörda företeelse må vara af beskaffenhet att föranleda särskilda åtgärder från statens sida.

Utskottet har erfarit, att denna s. k. torpkommission kommer att i den allra närmaste framtiden afgifva sitt betänkande.

Enligt hvad utskottet inhämtat har vidare, något som dock vid motionens afgifvande påtagligen varit motionärerna obekant, jordbruksministern enligt nådiga bemyndiganden lämnat i uppdrag *ej mindre* den 2 december 1910 åt docenten N. R. Wohlin såsom sakkunnig person att genom

besök i Tyskland, Österrike, Schweiz, Frankrike och England på ort och ställe närmare undersöka och studera de lagstiftningsåtgärder, som under senare tid blifvit inom dessa länder vidtagna för att kvarhålla allmogen vid jordbruket, samt att därefter afgifva redogörelse för de rön och iakttagelser, som han vid studiet af nämnda åtgärder och deras verkningar kunde komma att göra, *än äfven* den 20 januari 1911 åt sakkunniga personer att verkställa utredning af egnahemsfrågan samt utarbета förslag dels till de förändringar i gällande bestämmelser för statens egnahemslånerörelse, som på grund af vunnna erfarenhet kunde befinnas önskvärda, dels och till de ytterligare åtgärder, som från statens sida kunde vidtagas för att underlätta och befördra egnahemsbildningen.

Af hvad här ofvan anförts finner utskottet framgå, att af de fyra hufvudspörsmål, som motionärerna beröra uti sin motion, äro tre eller torparnes, bondeklassens och jordbrukets lönearbetares jordfrågor uti angifna hänseenden under utredning.

Beträffande det fjärde spörsmålet eller frågan om mera betryggande villkor för arrendatorer inskränker utskottet sig till att erinra, det nu gällande arrendelag trädte i kraft så sent som den 1 januari 1908 samt att densamma, i hvad rör torpareklassen, är föremål för ändringsförslag af torpkommissionen.

Hvad beträffar den af motionärerna framkastade tanken, »att hela frågan bör helst lösas på en gång, då bondeklassens, torparnes och jordbrukets lönearbetares jordfrågor på det intimaste sammanhänga med hvarandra», vill utskottet framhålla, att fördelen af en samtidig behandling af dessa frågor ej synes uppväga den olägenhet, som skulle följa af ett uppskof med fruktbargörandet af torpkommissionens arbete.

Med hänsyn härtill och de af Kungl. Maj:t redan vidtagna åtgärder, anser sig utskottet, ehuru det i likhet med motionärerna till fullo beaktar den stora betydelsen af de uppställda frågorna och ej minst den om bondeklassens kvarblifvande vid jordbruket, sakna anledning tillstyrka den i motionen ifrågasatta skrifvelsen.

Hvad härefter angår den af herr *Mallmin* väckta motionen, synes denna väsentligen åsyfta samma mål som det i föregående motion men därvid särskildt vilja framhålla behovet att bereda skydd åt lägenhetsinnehafvare vid kontraktstidens utgång.

Emellertid har, enligt hvad utskottet inhämtat, äfven denna speciella fråga upptagits till behandling af torpkommissionen och är sålunda under utredning.

På grund häraf och under åberopande tillika i tillämpliga delar af här ofvan anförda skäl för afstyrkande af den första motionen, finner sig utskottet, som i allt fall mot motionären vill anmärka, att rätt till kontraktsförnyelse vid arrendeårens slut för närvarande ej lär kunna lagligen betingas, ej heller hafva anledning tillstyrka nu ifrågavarande motion.

På grund af hvad sålunda anförts får utskottet hemställa,

dels att hr Nilssons i Bonarp m. fl. motion, nr 32, icke må af Andra kammaren bifallas,

dels ock att herr Mallmins motion, nr 280, ej heller må af kammaren bifallas.

Stockholm den 7 mars 1911.

På utskottets vägnar:

ERIK PALMSTIERNA.
